

РЕЦЕНЗИЯ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ДАН КОРЖЕСКУ НА
ТЕМА „ГЕНОЦИДЪТ, МОДЕРНОСТТА И ФИЛОСОФИЯТА НА
МИРА“

Рецензент: проф. д-р Кирил Николов Шопов

Докторантът Дан Коржеску има висше образование в различни сфери на социалните науки и политологията, придобито от следване на различни образователни степени в различни висши учебни заведения в САЩ. Има впечатляваща езикова подготовка, а също и практика в различни изследователски, хуманитарни и други организации. Биографията му е напълно подходяща и надхвърля равнището, за да се удовлетвори очакването, че ще разработи и представи един дисертабилен, защитим текст.

Дисертацията, представена за рецензиране, разработва изключително актуална проблематика, лежаща в самия център на глобалната политика – геноцидът, неговият произход и неговите перспективи. Под формата на критика на някои постулати на Франкфуртската школа, Коржеску, опирайки се на класически и съвременни изследователи на геноцида като явление, се опитва да отговори на въпроса кои са източниците му и какво е бъдещето му. Т.е. изследваните обект и предмет на дисертационния труд са ясно очертани, актуални и особено значими.

„Тази дисертация е писана в сянката на съвременния геноцид, пише Коржеску,“ /стр. 130/. Още от увода и в течение на цялата работа до заключението авторът е коректен в оценката си за състоянието на опитите за преодоляване на геноцида, позовава се на сериозни изследвания /включително съвсем нови/ върху проблемите, свързани с геноцида. В отделната справка за приносните моменти на дисертацията, Коржеску ги

очертава в пет пункта. **Перманентността** на геноцида в човешката история, която авторът отчита като свой принос и доказано твърдение, е за мен безспорна. Тя сродява идеите му с традицията на Макиавели и Хобс, справедливо определяна като политически реализъм и изповядваща механицистичен подход в международната политика и политиката изобщо. Самият Коржеску в условно определения пети приносен пункт твърди, че в дисертацията поддържа едно по-реалистично хобсианско схващане, „че монополът върху страха и възникналата невъзможност за окончателно и сигурно завладяване е причината за обуздаване на растящия „зъл дух“. Третата световна война не е още избухнала, защото никой не може да я спечели и не може да ползва пълноценно печалбата от нея.

Т.е., бих добавил по друг начин, не е избухнала не поради морални и хуманистични мотиви, а поради „добрата практика“ на ефективното въоръжение на евентуалните противници. В самия текст дисертантът дава ясна оценка за възпиращата роля на ядрения „Левиатан“. Същевременно авторът прокарва и паралелно **разхождане с хобсианската линия** в политическата философия - застава на позицията, че геноцидът не е вродена реакция на човека – задължението да мрази и да се стреми да унищожи другия.

Особено важна тенденция в текста е прокараната линия **на отричане възможността геноцидът да е рожба на Просвещението** /просвещенската мисъл и практика/ и просвещенския култ към техниката като гарант на просперитета. Напротив, Коржеску смята, че геноцидът е рожба на отричането на просвещенските политически и нравствени измерения. Дисертантът определя радикалното Просвещение като „опит за социално и политическо освобождаване на човека от всички форми на влияние с изключение на собственото си съзнание и разум. Ценностите на Просвещението са най-добре изразени от Имануел Кант и Томас Пейн и

др.“ /стр.4/. Малко по-нататък авторът казва, че след 1945 г. в политическия свят се е установила либерална глобална хегемония на САЩ, опряна върху най-доброто на просвещенската мисъл в социалната и политическата сфери, разширяващ се правов ред, заприличващ на свободния съюз на държавите, описан от Кант във „Вечния мир“. **Това е спорен извод и трудно бих се съгласил с него.** Дори да елиминирам изводите на автори като Макиавели, Хобс, Фихте или Клаузевиц, на автори като класиците на християнския консерватизъм – католически или православен като Жозеф дьо Местр и Луи дьо Боналд, Константин Леонтиев и Константин Победоносцев; да елиминирам философи на историята като Николай Данилевски или Освалд Шпенглер и всички създатели на геополитиката от 19-20 в., започвайки от Рудолф Челен и Фридрих Ратцел и достигайки до още активните мислители и политически практики Кисинджър и Бжежински. Трудно защитим е този извод дори да се придържам единствено към общественно-политическата теория на самия Имануел Кант. Или при съвсем обективен и безпристрастен анализ на политическото поведение на „хегемона“ САЩ.

Приемам за съвсем нормално разминаването между авторите заключения и себе си по отношение на окончателните изводи – бих казал, че силен момент в работата на автора е дискуссионността на неговия дисертационен труд. В дисертацията са цитирани и реално използвани съчинения на много автори, има различни изводи, които авторът включва към защитата на тезите и идеите си. Грамотно и убедително се работи с философските и политическите текстове. Структурирана в увод, пет глави и заключение с богата библиография, работата спомага за ясното излагане на логическия ход на авторската мисъл. Към текста на английски език авторът е приложил и много подробен автореферат на български език, в който коректно са представени всички изводи и гледни точки, обяснени на

съответните места в основния текст. Ще се спра на най-интересните според мен и дискуссионни моменти в дисертацията.

Авторът разсъждава върху въпроса дали насилието и жестокостта като необходими условия за извършването на геноцид са вродени качества на човека, на човешката природа, или са продукт на културната еволюция, на особеностите на историческото развитие. Опирайки се на класическите политически теории на Томас Хобс и Жан-Жак Русо, разгледани като противоположни, все пак Дан Коржеску справедливо отбелязва, че и според двете крайното насилие, и геноцидът, предхождат модерността с хиляди години. Дисертантът застава на гледната точка на Робърт Акселрод и Франсис Фукуяма, критикуващи Хобс, заради идеята му за изолирана човешка природа /зла по начало/. Пак в първа глава се обсъждат с позовавания на различни мислители и източниците за появата на държавата – стопанските излишъци, религиозните идеи и др. Авторът приема идеята, че миналото на човешкия вид е по-кърваво и ужасно от настоящето му.

В началото на Втора глава авторът се спира като пример на геноцида, осъществен от Германия при кайзер Вилхелм Втори върху племената хереро и нама. Този пример се използва от Хана Аренд и други, за да се илюстрира един предвестник на Холокоста, извършен от нацистка Хитлерова Германия. Авторът обръща внимание и на европейската колониална система като произвеждаща практиката геноцид наравно с националсоциализма на Хитлер. Европейският колониализъм е осигурил градивните елементи на националсоциализма на Хитлер и според мнението на Хана Аренд /подчертано от автора на стр. 38/. На много места в главата в основния текст са приведени цитати от автори, доказващи, че отношението на Хитлер към Източна Европа /Русия в частност/ е конструирано по схемата на европейския /по-точно английския/

колониализъм – Русия, според Хитлер, е за Германия, каквото Индия е за Английската колониална империя. Расистката практика, според Дан Коржеску, е антипод на политическите практики и идеи на Просвещението, тя е рожба на „зла идеология“, която определено авторът свързва с философията на Фридрих Ницше /и още по-точно с редакциите на творчеството му от страна на сестра му и Козима Лист – Бюлов – Вагнер/, с идеята за „сврѣхчовека“ и „волята за власт“, от които по-сетне произтича **евгениката** /насилствения дарвинизъм/ – т.е. търсенето на социално-биологичното производство на „идеалния нов човек“. Каква е връзката между войната и геноцида е другият важен въпрос, разглеждан в главата. **За Коржеску войната и геноцидът са близнаци.**

Използвана е от дисертанта една от авторитетните монографии по въпроса за геноцида на 20 век „*История на Холокоста*“ от Дан Стоун.

Колегата Коржеску се съсредоточава върху критика на философския песимизъм относно състоятелността и бъдещето на т.нар. западна култура. Използвам понятието култура, защото в рамките на песимистичната критика на Запада то е смислово противоположно на понятието цивилизация, използвано напр. от Освалд Шпенглер в изцяло негативен план. Тази песимистична философска традиция Коржеску обобщава с понятието „деклинизъм“. /Понятието „деклинизъм“ срещнах около 2003-2004 г. във връзка с дискусия около възгледите на Nicolas Baverez за политическия, икономическия и културен упадък на Франция при Саркози/.

Критиката на Коржеску е насочена и към следствията от влиянието на немския романтизъм, който по същество е най-представителната част на консерватизма в Германия, почиващ върху връзката на политическото с християнството и ролята на църквата. В схващането на Жан-Жак Русо, че грехът на човека е скѣсването на връзките му с природата и цивилизоването му, дисертантът вижда идейния източник на деклинизма в

европейската философия и то предимно в немската философия. Коржеску коректно представя провежданите в някои философски учения в Германия различия между култура и цивилизация и между общност и общество. Цивилизацията се разглежда като антиживот, смърт, гибел, сатанизъм – т.е. отрича се самото битие на западния път на развитие. Тази тенденция на песимистичната философия и немския романтизъм оказва влияние и върху Адорно и Хоркхаймер. Според дисертанта германската култура в продължение на седемдесет години е оранжерия, развъдник на утопичен апокалиптизъм и реакция против политическия либерализъм /laissez-faire/, промишления капитализъм и банковия капитал. Т.е. против стълбовете на Просвещението /стр. 66-67/. По един или друг начин представители на тази тенденция, твърди авторът, са Маркс, Буркхарт, Ницше, Шпенглер, Адорно, Бенямин, Фройд, Хайдегер, Фром и Маркузе. Доколкото са цитирани в главата същото може да се добави и за Вернер Зомбарт и Макс Вебер. Коржеску отправя конкретни критични бележки по основни твърдения на Адорно и Хоркхаймер, а също и Зигмунд Бауман. **Криката му има основания в изходната му гледна точка за перманентния характер на геноцида в историята.** Т.е. няма как източник на геноцида да е техницизмът на Просвещението – неистовото желание за тоталитарна власт върху природата и върху човека, щом геноцидът като практика съпътства цялата човешка история. От друга страна Коржеску, в цялото дисертационно повествование, застава на гледната точка **против онези, които приемат вродения характер на насието в човешката природа** /Хобс, Макиавели, Клаузевиц, геополитическата традиция/. Решението той търси в прекратяването на войните и овладяването на апетитите на държавите – т.е. **свръхлиберален и наддържавен световен порядък.** Това, по моя оценка, е една гледна точка, която има и своя предистория и свои авторитетни защитници. Друг е въпросът, че аз съм силно скептичен

както в осъществяването на подобна възможност, така и в реализацията на целите ѝ.

Безспорни са симпатиите на Дан Коржеску към „либералните“ държави – Великобритания и САЩ и затова са обясними паралелите между конфедерацията на свободните държави, описвана от Кант във философския му проект за вечен мир, и САЩ като федерация. Паралелите между САЩ като актуална действителна политическа конструкция и международното ѝ поведение и предлаганата чисто идейна, философска конструкция от Кант лично за мен са неубедителни. В Заключението дисертантът споделя, че се родее повече с Хегел, отколкото с не съвсем убедителното разделение на човешката природа от страна на Кант – на причинно-следствена телесност и на автономна свобода. Специално място е отделено на въпроса възможно ли е самата Хегелова философия да е жертва на геноцида – **това, според мен, е един от най-интересните философски моменти в дисертацията.** Другите дилеми, струва ми се, намират по-лесно теоретично решение. Самата Хегелова философия е источник на най-разнообразни политически учения, често напълно противоположни, като либерализма и етатизма, радикалния реформизъм и християнския консерватизъм, комунизма и др.

В този смисъл моя препоръка към автора е, че Глава четвърта от дисертацията може да бъде разгледана като основа за една бъдеща философска монография, в която задължително трябва да се съпоставя Хегел и философията му със системите на съвременни нему немски философи, в които той е обект на сериозна директна или завоалирана критика. Най-вече съпоставки с философията на Шелинг от 1809 до 1842 г., на Шопенхауер и на Фойербах.

С редица изводи и схващания на колежата Дан Коржеску не съм съгласен, ала еднозначно смятам, че дисертацията му „Геноцидът,

модерността и философията на мира“ показва философска подготовка, има ясна и последователно защитавана теза, ясен обект и предмет на изследването и отговоря на изискванията за присъждане на научната степен „доктор“.

Препоръчвам на колегите от Научно жури на Дан Коржеску да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

26. 08. 2016 г.

Проф. д-р Кирил Шопов

София

/

/